

מראי מקומות- בבא מציעא קי"ב

להשכיר, צריך לעשות כן, ובפרט אם השכיר עני, דע"י מה שפורעו לא יהי צריך להצטרך לבריות. וע' בנתיב החסד שם (כ"א), שכ' דהמקור לזה הוא ע"פ מה דאי' במנחות לענין מצות ציצית, שיש להביא עצמו לידי חיוב, ועי"ז לא יהי נענש בעידן ריתחא, וה"ה כאן י"ל כן.

(ה) **אתך, שיש אתך- ע' באהבת חסד (א', ט', נתיב החסד אות כ"ה), שכ' להסתפק בהא דצריך להיות שיהי' עמו כדי שיעבור על האיסור בל תלין. האם הכוונה דאינו עובר א"כ הי' המעות עמו עד סוף הזמן, ואפי' אם הי' לו מעות מעיקרא, אבל הוציא מעותיו קודם שיגיע סוף הזמן, אינו עובר. או דלמא, כיון דבעת שתבעו הי' המעות בידו, אתך קרינן בו, ולפ"ז יהי' אסור מן התורה להוציא המעות באופן שיודע לו שלא יהי' מעות אחרים עד סוף הזמן לשלם לו, ואז עובר משום בל תלין. וע' בשיעורי ר' אלחנן**

(סי' מ') שהביא מש"כ באהבת חסד שם דודאי עובר בעשה, דאף דלכאור' גדר העשה שוה לגדר הלאו, מ"מ לכאור' דומה לשאר מצוות עשה שתלויות בזמן, דאף דיכול לקיימן כל היום, ואינו עובר עליהם א"כ עובר כל היום ואינו עושיהם, מ"מ זמן חיובן מתחיל מתחלת היום, ואם יודע שאח"כ לא יהי' לו לולב ושופר ודאי מחוייב לקיימן כשעוד היכולת בידו, ואם לא עשה כן ביטל העשה בידיים, וא"כ ה"ה בהעשה דביומו תתן שכרו. ור' אלחנן דחה דאולי אינו דומה ללולב ושופר, דהחיוב הוא עליו אפי' אם אין לו לולב, אלא דאנוס הוא ורחמנא פטרי'. אבל בעשה דביומו תתן שכרו, הרי יש פטור דאתך, דהיכא דאין לו ממון, אינו מחוייב כלל. וא"כ, י"ל דכל שיש לו עדיין זמן לשלם, יכול להוציא כל המעות ואינו נחשב כמבטל העשה בידיים, שהרי בסוף הזמן הרי אין לו חיוב כלל, ואינו כמו מי שהכניס עצמו למצב של אונס.

(ו) **ת"ל אתך, ולא שהמחהו אצל חנוני ואצל שולחני- ע' במשנת יעבץ (ח"מ מ"ה, ג'),**

(א) **ואליו הוא נושא את נפשו, מפני מה עלה זה בכבש... ומסר עצמו למיתה, וכו'- ע' בנודע ביהודה (יו"ד תניינא, י'), שכ' לדון אם מותר לצוד ציד שלא לצורך מחיתו ופרנסתו. וכ' לדון שם מצד הסכנה שבו, שהכניס עצמו למקום גדודי חיות. וכ' דלכאור' יש לאסור משום שעובר על ונשמרתם מאד לנפשותיכם, ואף דלצורך מחיתו מותר, וכן להכניס עצמו לסכנה ע"י הא שעובר הים בספינה, זהו ע"פ מה דאי' בברייתא כאן, ע"פ הא דכתי' ואליו הוא נושא את נפשו, דכדי לפרנס את עצמו מותר להכניס עצמו לסכנה. **אולם ע' בחזון איש (ח"מ לקוטים י"ח, ב'), שכ' להוכיח מכאן דבאמת אין סכנה לו לעשות לגג, דבטבע הוא יכול להזהר בנפשו. ועפ"ז כ' להוכיח דדין מעקה חידוש התורה הוא, ולא דבאמת יש כאן סכנה, אלא שיש חיוב לעשות מעקה על גג שהוא ע"ג בית דירה, אבל אין שום איסור על העולה לעלות לגג.****

(ב) **יכול אפי' לא תבעו, ת"ל אתך- ע' ביראים (קל"ה, לפי ביאור התועפות ראם שם), שכ' להסתפק במי שעשק שכר שכיר בלא תביעה, האם רק אינו עובר בכל תלין, או האם גם אינו עובר בשאר איסורים. ונקט היראים דזה תלוי באם דרשי' שכיר שכיר או לא, דלפי תנא דמתני' דביאר הגמ' דלא ילפי' שכיר שכיר, א"כ כל הפטור היכא דלא תבעו הוא רק כלפי האיסור דבל תלין, אבל למ"ד דילפי' שכיר שכיר, שפיר ילפי' הפטור לכל האיסורים. וכ' דלכאור' קיי"ל כסתם משנה, וא"כ נמצא דאף בלא תבעו, שפיר עובר על שאר האיסורים.**

(ג) **אתך לדעתך- פרש"י, ולא מדעתו. פי' השטמ"ק בשם הראב"ד, דהיינו דאם לא תבעו, א"כ אף לדעתו של הפועל הוא.**

(ד) **אתך, שיש אתך- כ' הריטב"א ישנים, דהיינו, שיש לו מעות, או אוכלין דקיימין למכירה, דעובר אם אינו פרעו. אבל אינו מחוייב למכור כליו שלא קיימי למכירה, דזה חשיב כמי שאין לו. וע' באהבת חסד (א', ט', ז'), שכ' דנראה דאם יכול ללוות מעות כדי לפרוע**

אלא לענין אם בעה"ב חייב לפורעו [אבל זה לכאור' תמוה, דאם אינו חייב לפורעו, היתכן שיהי' עובר בכל תלין, וצ"ע].

(ח) **חוזר או אינו חוזר - פי' תוס',** דשאלת הגמ' הוא מהו דעת הפועל, האם כוונתו לפטור בעל הבית אפי' אם לא שילם החנווני, או דלמא כוונתו רק לפוטרו אם שילם החנווני. וביאר תוס' דאם אמרי' דכוונתו לפוטרו, א"כ גם החנווני נתחייב מדין ערב לשלם להפועל, דכיון דפוטרו משום קבלת החנווני, א"כ עי"ז נעשה החנווני לערב וחייב לשלם. וזהו הספק של הגמ', מה הי' כוונתו של הפועל. וכ' תוס' דמבואר מסוגיין (לפי ביאור זה), דלכל הדעות מחילה אי"צ קנין, דשניהם מודים דבעצם יכול להיות דמחילתו מהני ואינו יכול לחזור, אבל כל השאלה הוא רק אם הי' כוונתו למחול או לא. אולם כ' הריטב"א ישנים דאין ראי' מכאן, דשאני הכא דאינו מפסיד ע"י מחילתו, דהא עדיין יש לו תביעה על החנווני, וא"כ שפיר י"ל דאי"צ קנין, לפי שבלב שלום פוטרו. וע' ברמב"ן כ' לפרש באו"א קצת, דהמח' רבה ור' ששת הוי גופא אם יכול ליעשות ערב או לא, דר' ששת ס"ל דאינו חוזר, דכוונתו הי' לפוטרו, ונעשה החנווני לערב, וחייב לשלם, ואין השכיר יכול שוב לחזור ע"ז. אבל רבה ס"ל דיכול לחזור, משום דאינו נעשה ערב, משום דאף אם כוונתו היתה לפוטרו, מ"מ כיון דאינו פוטרו בפירוש, הרי הוא כערב לאחר מתן מעות, ואינו נתחייב, ולכן יכול השוכר לחזור.

(ט) **אומן קונה בשבח כלי - פרש"י,** קנה במה שהשביחו. ע' בקצות (ש"ו, ד') שהביא מהמהר"ש הלוי שחקר בהא דאומן קונה בשבח כלי, האם זה רק דקונה השבח עצמו, או כיון דנתהפך גוף הכלי אל הצורה אשר נתן, לכן קונה בגוף הכלי, והעלה דקונה בגוף הכלי. והביא ראי' לזה ממש"כ תוס' בע"ז (עה:): דמה שאינו צריך לטבול כלי שנתן לאומן גוי היינו משום דעדיין שמו עליו, ואם אי' דאין הגוי קונה הכלי עצמו, א"כ למה יהי' צריך טבילה בכלל, אלא משמע דבאמת קונה בגוף הכלי. אבל ע' בקצות דהאריך לומר דזה אינו, אלא דקונה רק השבח, וכן הביא מהתרומת הדשן (והנדון בטבילה הוא משום מה שקונה כנגד השבח). וע"ש

שהביא מה דאי' בתוספתא (י', א'), דנהי דאין בעל הבית עובר בכה"ג, אבל החנווני או השולחני עובר. ותמה המ"י, למה עובר החנווני, למה גרע מבעה"ב שהשכיר פועלים ע"י שליח, דאמרי' לעיל דבין בעה"ב בין השליח אינו עובר. וכ' ליישב ע"פ מש"כ התוס' רי"ד שהבאנו לעיל (קי"א), דמה דלא אמרי' כאן ששלוחו של אדם כמותו בשכר פועלים ע"י שליח, היינו משום דכיון דלא סמכי הפועלים אדעתיהו שיפרע להם הבעה"ב ביומו, א"כ אינו עובר בכה"ג. וא"כ, ה"ה כאן, כיון דסמכי הפועלים אדעתיהו דהחנווני ישלם להם בזמנם, א"כ שפיר עוברים החנווני [אבל לכאור' זה תמוה, דדברי התורי"ד היו להסביר למה אין בעה"ב עובר, הרי כיון ששכרם ע"י שליח, ושלוחו של אדם כמותו, ומוטל עליו לשלם להם, שהרי הם עובדים בשבילו, א"כ שפיר י"ל שיעבור, אבל כאן, הרי הם אינם עובדים בשביל החנווני בכלל, ומה שייך להם לעבור באיסור כל תלין, ואולי הבין דהוה הביאור בגז"כ דרק אם הוא שכרו, דאו סומך דעתו, וצ"ע]. וע'

בחזון יחזקאל שם שהביא ב' ביאורים בדין זה, (א) כיון דכבר חל על שכירות זה דין כל תלין, שהרי הבעל הבית שוכרם, א"כ מי שקיבל על עצמו לשלם לפועלים, הוא נכנס תחת בעל הבית, והוא מוזהר בכל תלין תחתיו. (ב) אה"נ דאינו עובר מדאורייתא, אבל עובר באיסור דרבנן דאל תאמר לך ושוב (ואולי אה"נ, לפי התוספתא אולי באמת עובר איסור דרבנן גם היכא דשלח שליח לשכור לו פועלים).

(ז) **ולא שהמחהו אצל חנווני ואצל שולחני - ע' בשער משפט (של"ט, ג')** שהביא נידון בהפוסקים אם דין זה הוא דוקא היכא דהפועל קיבל עליו ומסכים שיהי' שכרו מהחנווני, או דלמא אפי' על כרחו יכול בעה"ב לעשות כן, וע"ש במה שהביא ראיות לזה מסוגיין (וע' תוס' בזה), ודבריו צ"ע, ע"ש. והק' החכמת מנוח (וכן הק' השע"מ), אם אמרי' דאין בעל הבית יכול להמחהו אצל חנווני בלא דעת הפועל, א"כ למה צריך קרא לומר דאינו עובר על כל תלין אם המחהו אצל חנווני, הרי הפועל ג"כ הי' שייך להכל תלין, וא"כ לימא דנכלל בהמיעוט דאתך מדעתך. וכ' החכמ"מ דבא לאשמעינן דאפי' אם חזר בתוך זמנו ותבעו, אינו עובר בלאו כיון דניתק הדין ממנו שעה אחת. והא דפליגי ר' ששת ורבה, לאו לענין דין כל תלין פליגי,

בעל הבית אפי' אם הוא כופר הכל. דאע"ג דבימי חכמי המשנה עדיין לא תקנו שום שבועה בכופר הכל, דלא תקנו כן עד דאתי ר' נחמן ותיקן שבועת היסת, הכא גבי בעה"ב ושכיר, דינא הוא דנעביד תקנתא שישבע בעל הבית, ולא ילך השכיר הזה בפחי נפש בלא ממון ובלא שבועה. ולכן כל הקו' הי', למה הפריזו חכמים בתקנתם כ"כ שיהא שכיר נשבע ונוטל.

(טו) **אלא בעה"ב טרוד בפועלים הוא- הק' התורת חיים**, מאי איריא שכיר, אפי' כל מי שיתבע בעה"ב ואמר בעה"ב פרעתין, ישבע התובע ויטול, שהרי בעה"ב טרוד בפועליו או בעסקיו מרובין. ובשלמא אם גם התובע בעה"ב הוא, א"כ לא עדיף זה מזה. אבל פועל בעלמא שתובע לבעה"ב על דבר אחר (לא שכר פעולה), למה לא אמרי' דהפועל יכול לישבע וליטול. ותי' דלא פלוג רבנן בין התובעין. אלא דא"כ ק', למה שכיר דבעה"ב ישבע ויטול, לימא דלא פלוג איזה מין תביעה תובעין אותו, וישבע בעה"ב. ותי' "דשאני שכיר, כיון דאיכא נמי משום כדי חייו, אוקמוה רבנן אדיני' דישבע ויטול, ולא בעה"ב כיון דטריד". והביא סמך לזה ממה שכו' הרמב"ם (שכירות י"א, ו') דתיקנו חכמים שישבע השכיר ויטול מפני שבעל הבית טרוד בפועליו וזה השכיר נושא נפשו לזה, וכן הביא מהרי"ף.

(טז) **אי הכי, אפי' קצץ נמי, אלמה תניא וכו'- יש לעי',** מהו ה"א הכי", הרי לכאור' ברייתא זו ק' בכלל, למה בקציצה אין השכיר יכול לישבע וליטול, אלא אמרי' דהמע"ה, ואם לא הביא ראיה ישבע בעה"ב ויפסיד שכיר, כמש"כ תוס'. וביאר בחי' הר"ן, אי אמרת בשלמא אם מה דעקרוה רבנן השבועה שהי' צריך להיות על בעה"ב והטילו על השכיר, היינו משום דהשכיר מסר נפשו על שכרו, ועשו כן משום כדי חייו של השכיר, א"כ שפיר אמרי' דהיכא דקץ, לא תקנו אלא חדא, דישבע בעה"ב, דמסתמא אם דבר קצוץ הוא, מחלקותן הי' על דבר מועט, דשכירות של פועלים דבר ידוע הוא, ובמאי דמודה לי' בעה"ב ג"כ מסתמא יכול לחיות, וא"כ אין שייך לתקן בזה כדי חייו, ולכן לא תקנו אלא

עוד בקצות דדן בגדר הך קנין, האם קנין ממש הוא על השבח, וכ' דנראה דאי"ז אלא קצת קנין, דיכול לקדש בו אשה, אבל אינו קנין ממש בגוף השבח (דאל"כ מה מחייבו להחזירו לבעל הכלי), וע"ש בדבריו באריכות.

(י) **והלואה היא- הק' התוס' רי"ד (ועוד), אין אמרי' דהלואה היא, הא אמרי' בב"ק (צט).** דאם אומן קונה בשבח כלי, יכול לקדש בו אשה, והרי המקדש במלוה אינה מקודשת. ותי' דמה דאמרי' דהלואה היא, הביאור הוא דהו"ל כמי שמוכר דבר ומאמין חבירו על מעותיו, דהמעות נקרא הלואה ולא שכירות, אבל באמת הו"ל מכר ולא הלואה.

(יא) **התם שהמחזהו אצל חנוני ואצל שלחני- הק' המעיני החכמה, א"כ מ"ש קבלנות דנקט, הרי גם בשכיר יום אינו עובר ככה"ג. וכ' דנראה לפרש "קבלנות" דברייתא זו ככה, ש"קבל" עליו הפועל השלחני.**

(יב) **הנותן טליתו לאומן, גמרה והודיעו, אפי' מכאן ועד י' ימים אינו עובר משום כל תלין-** בביאור הדבר, כ' הסמ"ע (ח"מ של"ט, י') דאינו עובר בבל תלין כל זמן שיש של בעל הבית אצלו כנגד החוב (והו"ל כמשכון). וע' בקצות (ע"ב, סוף ס"ק כ"ג) שביאר באו"א, דחלק של הפעולה הוא להחזיר החפץ לבעליו, וכל זמן שלא החזירו, נמצא דהפעולה עדיין אינה נגמרת, וא"כ שפיר אינו עובר בבל תלין כל זמן שאינו הוחזר לו.

(יג) **לא צריכא, דקא אגרי' מיני' לבטושי- פרש"י,** דאי"ז קבלנות אלא שכירות, דבין ישיבה ובין לא ישיבה שוכרו לפי מנין הבטישות ישלם לו איזה סכום מעות. והק' תוס' בב"ק (צט. ד"ה דאגרי'), למה לא תי' הגמ' בפשיטות, דבשכיר יום עסקי'. ותי' דקתני וגמרה והודיעו, ובשכיר יום מה הודעה שייכא.

(יד) **שכיר אמאי תקינו רבנן למשתבע ושקיל- כ' הריטב"א בשבועות (מה). דמשמע מלשון שאלת הגמ' דהי' פשוט להגמ' דצריך לעשות איזה תקנה, אלא דהי' סגי למרמי שבועה על**

שישבע בעה"ב. אלא אי אמרת דהאי דעקרוה מיני' הוא משום דטרוד בפועליו הוא, א"כ אפי' קצץ נמי.

(ז) אלמה תניא אומן אומר וכו'- כ' הרמב"ן דמבואר מכאן דמה דאמרי' לעיל דבעה"ב טרוד בפועליו, לאו דוקא הוא, אלא בעסקיו קאמר, דהא באומן לא מיירי בפועליו.

(ח) אי הכי, אפי' עבר זמנו נמי- פי' בחי' הר"ן, אא"ב דהאי דעקרוה רבנן לשבועה שהי' להם לתקן על בעה"ב מפני שהשכיר מסר נפשו על שכרו הוא, ושדיוה אשכיר משום דעביד כדי חייו, א"כ א"ש דעבר זמנו אינו נשבע ונוטל, דליכא משום כדי חייו, אלא דבר יום ביומו, אבל כיון שעבר זמנו, נעשה שכרו מלוה, וכיון דשוב ליכא משום כדי חייו, לימא דעל בעה"ב לישבע. אבל אם עקרוה משום דטרוד בפועליו, א"כ אפי' עבר זמנו נמי.